

B ΜΕΡΟΣ

Ο θεσμός της ένταξης

6. ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι προτάσεις των πολιτικών κομμάτων, αλλά και των διαφόρων φορέων πολιτικής και πολιτειακής εξουσίας στην Ελλάδα, για τη φυσική αγωγή, δεν αποτελούν μια *a priori* διαδικασία. Υπάρχουν ελάχιστα κείμενα που σηματοδοτούν τις απόψεις ή τις προτάσεις τους. Οι θέσεις και οι απόψεις τους διατυπώνονται είτε μέσα από τη νομοθεσία, όσον αφορά τους σχηματισμούς που ασκούν την εξουσία, είτε μέσα από τις θέσεις τους στις συζητήσεις στη βουλή και στις διάφορες επιτροπές.

Στην προσπάθεια προσέγγισης του αντικειμένου της παρούσας ενότητας θα ακολουθήσουμε τη χρονολόγηση του ΠΙΝΑΚΑ 1, όπου προσδιορίσαμε τις περιόδους εξέλιξης της φυσικής αγωγής στην Ελλάδα. Μικρή παρέκκλιση θα γίνει προκειμένου να προσεγγιστεί και η περίοδος του Καποδίστρια διότι θεωρείται θεμελιώδης για την οργάνωση και την ιδεολογική κατεύθυνση της ελληνικής εκπαίδευσης.

Το πρώτο δημόσιο (κυβερνητικό) σχολείο του νεώτερου ελληνικού κράτους ιδρύθηκε από τον Καποδίστρια το Μάρτιο του 1828 στην Αίγινα και ήταν το ορφανοτροφείο⁹⁷. Δίπλα σ' αυτό λειτούργησε και το πρώτο διδασκαλείο για την εκπαίδευση δασκάλων. Στο ορφανοτροφείο, όπου επικρατούσε αυστηρή πειθαρχία, διδάσκονταν:

- γραφή
- ανάγνωση
- κατήχηση
- γυμναστική.

---

⁹⁷. Δραγούμης Ν. (1879), «Ιστορικά Αναμνήσεις», Φιλαδέλφειος, Αθήνα, τ. Α & Β

Το ίδιο πρόγραμμα διατηρήθηκε και στα επόμενα σχολεία που ιδρύθηκαν, όπως η πρότυπη γεωργική σχολή Τίρυνθας και το εκκλησιαστικό φροντιστήριο Πόρου⁹⁸.

Κατά την περίοδο της βαυαροκρατίας, υπήρξε έντονη η επίδραση των γαλλικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και της οργάνωσης, όχι μόνο λόγω των παραδοσιακών σχέσεων της Ελλάδας με τη Γαλλία, αλλά και λόγω των γαλλικών σπουδών των μελών της αντιβασιλείας⁹⁹. Οι δυο νόμοι για την εκπαίδευση που ψηφίστηκαν, ο νόμος **Περί Δημοτικής Εκπαιδύσεως** 18/2/1834, που συντάχθηκε από τον Maurer και ο νόμος **Περί Κανονισμού των Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων** 12/1/1837, που μιμείται τα βαυαρικά πρότυπα, επηρέασαν την ελληνική εκπαίδευση για περίπου 100 χρόνια αφού αναθεωρήθηκαν το 1929.

Στο άρθρο 2 του πρώτου νόμου προβλέπονται:

«Σωματικάί γυμνασΐαι και πρακτική διδασκαλία της αγρονομΐας, της κηπουρικΐης και κυρίως της δένδροκομΐας, της βομβυκοτροφΐας και της μελισσοτροφΐας».

Αμέσως μετά την καθεστωτική αλλαγή του 1862 και μέχρι το 1899 παγιώνεται η θέσπιση της εισαγωγής της γυμναστικής στα γυμνάσια του ελληνικού κράτους. Το 1862 η προσωρινή κυβέρνηση με ψήφισμά της εισήγαγε την οπλασμία στο εθνικό πανεπιστήμιο και τη γυμναστική στα γυμνάσια του ελληνικού κράτους, αλλά η διδασκαλία της γυμναστικής δεν ήταν υποχρεωτική. Το παράδοξο ήταν πως ενώ στο παραπάνω ψήφισμα υπήρξαν σχετικές πρόνοιες, δεν λήφθηκε μέριμνα ούτε για την μόρφωση γυμναστών ούτε για την προμήθεια γυμναστικών οργάνων.

Η οργανωτική επιτροπή των αγώνων του 1870 επισήμανε τη μη τήρηση των διατάξεων του ψηφίσματος του 1862, ζητώντας την εφαρμογή μέτρων για χάρη των εκπαιδευτικών συμφερόντων του έθνους και την εκπλήρωση της εθνικής ανάγκης για τη γυμναστική.

---

⁹⁸. Μάμουκας. Α. Ζ. (1889), «Τα κατά την Αναγέννησιν της Ελλάδος», Πειραιεύς, τ. ΙΑ΄

⁹⁹. Λεωνίδας. Σ. (1976), « Η Βαυαρική επίδραση στην Ελληνική Εκπαίδευση τον ΙΘ΄ αιώνα », Πανεπιστήμιο Βιέννης, Διδακτορική Διατριβή

Η κυβέρνηση δεν λαμβάνει υπόψη της την πρόταση, αντί αυτού το 1871 εισάγονται οι στρατιωτικές ασκήσεις στα γυμνάσια και τα ιδιωτικά σχολεία και η διδασκαλία τους ανατέθηκε σε ανθυπασπιστές του στρατού. Το 1876, το υπουργείο Δημοσίας Εκπαιδύσεως και Εκπαιδευτικών κινούμενο από το ίδιο πνεύμα της στρατοκρατούμενης εθνικής φυσικής αγωγής εξέδωσε στρατιωτικό κανονισμό για τους μαθητές των γυμνασίων. Στην ουσία μέσω του κανονισμού κάθε γυμνάσιο μετατρέπονταν σε οιονεί αυτοτελές στρατιωτικό σώμα. Η θεωρητική και η πρακτική στρατιωτική εκπαίδευση των μαθητών έγινε υποχρεωτικό μάθημα με την προϋπόθεση ότι συμπλήρωσαν το 14^ο έτος της ηλικίας.

Η στρατιωτικοποίηση της σχολικής ζωής προσεγγίζεται στο ευρύτερο ιδεολογικοπολιτικό πλαίσιο υπό το πρίσμα της πολιτικής της μεγάλης ιδέας. Η ιδεολογία αυτή αφορούσε όλα τα κόμματα της εποχής. Εντούτοις από τη συστηματική μελέτη εγείρονται ερωτηματικά και εντοπίζονται αντιφάσεις. Η μεγάλη ιδέα καθεαυτή απαιτούσε πολιτεία ισχυρή από στρατιωτική και διοικητική άποψη. Αντίθετα, η οργάνωση και διοίκηση, περισσότερο όμως οι πολιτικές αναμετρήσεις της περιόδου, αποδεικνύουν την ελληνική πολιτεία πολεμικά απροετοίμαστη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αν όχι αποδιοργάνωσης, τουλάχιστο κακής οργάνωσης και προγραμματισμού της πολιτικής διοίκησης και των κομματικών εξαγγελιών, αποτελούν η απουσία αναλυτικού προγράμματος γυμναστικής από τα ελληνικά σχολεία και τα γυμνάσια. Αυτό επιτείνεται και με την εξ αντιθέτου απόδειξη, της ύπαρξης αναλυτικών προγραμμάτων γυμναστικής για τα πλήρη παρθεναγωγεία, τα διδασκαλεία θηλέων αλλά και για τα ιδιωτικά δημοτικά σχολεία όλων των τύπων κατά την ίδια χρονική περίοδο.

Οι στρατιωτικές ασκήσεις των μαθητών καταργήθηκαν το 1893 επί υπουργίας Α. Ευταξία¹⁰⁰.

---

¹⁰⁰. α. Ευταξίας.Α. (1899), ό.π.
β. Ευταξίας. Α. (1900), ό.π.
γ. Ευταξίας. Α. (1900), ό.π.

Η διεξαγωγή των πρώτων σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων στην Αθήνα το 1896 λειτούργησε πειστικά προς όλες τις κομματικές παρατάξεις να στραφούν υπέρ της γυμναστικής.

Όλες οι πολιτικές παρατάξεις συναίνεσαν το 1899 στην ψήφιση του νόμου ΒΧΚΑ¹⁰¹ που περιείχε το πρώτο επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα γυμναστικής για τα ελληνικά σχολεία και γυμνάσια. Εν τούτοις, πολλές από τις διατάξεις του νόμου ΒΧΚΑ δεν εφαρμόστηκαν μέχρι το 1909. Το σαφές στοιχείο είναι η επικράτηση του σουηδικού γυμναστικού συστήματος.

Το 1909 εκδόθηκε ο νόμος ΓΥΛΗ¹⁰², ο οποίος υπήρξε προϊόν της αντιπαράθεσης μεταξύ των μεταρρυθμιστών και των συντηρητικών στοιχείων που εξέφραζαν την ιδεολογία των απερχόμενων πολιτικών δυνάμεων. Στην ουσία η έκδοση του νόμου ΓΥΛΗ ήταν μια προσπάθεια επαναφοράς του νόμου ΒΧΚΑ. Η ισχύς του ακολούθησε την τύχη των κυβερνήσεων του Ε. Βενιζέλου μέχρι το 1920. Είναι πολύ χαρακτηριστική η αντανάκλαση της σύγκρουσης μεταξύ της κυβέρνησης και των ανακτόρων, αφού μέσα από το νόμο εκφράζεται η αντίθεση προς το γερμανικό γυμναστικό σύστημα. Στη νέα εποχή, παρατηρείται στην ελληνική μέση εκπαίδευση η τάση της επικράτησης ενός κράματος κατά βάση του σουηδικού και στοιχείων του γερμανικού γυμναστικού συστήματος με περιορισμό των παιχνιδιών και της αγωνιστικής. Για πρώτη φορά γίνεται αισθητή η διαφοροποίηση ανάμεσα στα προγράμματα γυμναστικής των πρωτοβάθμιων σχολείων και των γυμνασίων.

Η περίοδος από το 1909 μέχρι το 1949 σηματοδοτείται από την κυριαρχία του ορθόδοξου σουηδικού γυμναστικού συστήματος στην ελληνική εκπαίδευση, ανεξάρτητα από την πολιτική κατάσταση και τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Βασικό χαρακτηριστικό όμως, λόγω της συνεχούς εμπολέμου

---

¹⁰¹. α. Δημητριάδης. Σ. Χ. (1899), ό.π.

β. Υπουργείον Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως(1900), ό.π.

¹⁰². Ν. ΓΥΛΗ (3402) 5/11/1909, ό.π.

κατάστασης, ήταν πως η σωματική αγωγή και η στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών της μέσης εκπαίδευσης αντιμετωπιζόνταν από κοινού.

Από τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα, όπου ο εθνικός διχασμός διαποτίζει τα πάντα, οι εκπαιδευτικές τάσεις συμπλέουν με τα πολιτικά σχήματα την τύχη των οποίων συμμερίζονταν κατά την παρατεταμένη περίοδο πολιτικής οξύτητας και αστάθειας που ακολούθησε.¹⁰³ Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών ζητημάτων γενικά και των γυμναστικών ζητημάτων ειδικά, διαγραφόταν μέσα από την αντιπαράθεση και σύγκρουση μεταρρυθμιστών και αντιμεταρρυθμιστών. Επιπλέον, η δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα ήταν δεκαετία πολέμων (βαλκανικοί πόλεμοι, Α' παγκόσμιος πόλεμος)¹⁰⁴, πράγμα που υπαγόρευε την ανάγκη μιας ριζικής αναδιοργάνωσης της στρατιωτικής εκπαίδευσης. Η τάση για αρτιότερη στρατιωτική εκπαίδευση των νέων που εκδηλώθηκε στην Ελλάδα κατά την περίοδο αυτή αποτελούσε έκφανση ενός γενικότερου φαινομένου που εκδηλώθηκε στην Ευρώπη κατά την ίδια εποχή¹⁰⁵.

Ένα αποκαλυπτικό κείμενο του Δ. Γληνού θέτει σε πραγματικές βάσεις τη συνολική κατάσταση για την ελληνική παιδεία, άρα και για τη φυσική αγωγή, της παραπάνω περιόδου. Στον πρόλογο του έργου Άταφος Νεκρός, αναφέρει¹⁰⁶:

« Το Νοέμβρη του 1913 ο Υπουργός της Παιδείας κ. Ι. Τσιριμώκος έφερε στη Βουλή των Ελλήνων μια σειρά από Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια.

Η Βουλή τον άκουσε με μεγάλη προσοχή στη μακριά εισήγησή του και τότε χειροκρότησε μ' ενθουσιασμό. Την άλλη μέρα όλος ο τύπος χαιρέτισε αυτή την εργασία σα μιαν απαρχή νέας ζωής για την παιδεία μας. Συζητήσεις πλατειές άρχισαν από κύκλους ειδικών. Ο εκπαιδευτικός κόσμος συγκινήθηκε και προσπαθούσε να σχηματίσει γνώμη για την προβαλλόμενη λύση

---

¹⁰³. Τερζής. Ν. (1993), ό.π.

¹⁰⁴. α. Σβορώνος. Ν. (1992), ό.π.
β. Clogg. R. (1984), ό.π.

¹⁰⁵. Χρυσάφης. Ι. (1925), ό.π.

¹⁰⁶. Γληνός. Δ. (1925), « Ένας Άταφος Νεκρός. Μελέτες για το Εκπαιδευτικό μας σύστημα», Ράλλης & Σια, Αθήνα

του εκπαιδευτικού ζητήματος. Μια γενικότερη πνοή ανορθωτική, μια θέληση για δημιουργία καλύτερης ζωής ενισχυμένη και από τα πολεμικά τρόπαια του 1912 και 1913 ζωογονούσε την Ελληνική κοινωνία. Και όμως και τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1913 δεν ψηφίστηκαν, εκτός από τα διοικητικά και κάτι που έγινε για τα διδασκαλεία.

Τα καθαυτά οργανωτικά νομοσχέδια για τη δημοτική και για τη μέση εκπαίδευση ούτε καν συζητήθηκαν μέσα στη Βουλή, όπως θ' άξιζε. Στην πρώτη μικρήν αντίδραση αφέθηκαν έκθετα. Ο Ευρωπαϊκός πόλεμος, ο εσωτερικός διχασμός, οι κατοπινές περιπέτειες ολοένα και περισσότερο αφαιρούσαν από τους Κυβερνήτες τον καιρό, την άνεση και τη διάθεση ν' ασχοληθούν σοβαρά με την παιδεία. Γι' αυτήν άλλως τε από τα 1836 ποτέ δε βρήκαν αρκετό καιρό ν' ασχοληθούν θετικά και δημιουργικά οι Κυβερνήτες του Ελληνικού Κράτους.

Έτσι το εκπαιδευτικό μας σύστημα, ο νεκρός αυτός, που την αγιάτρευτη και θανατηφόρα του αρρώστια διαγνώσανε πολλοί από τα 1880, έμεινε πάλιν άταφος

Και όμως οι Έλληνες στα 1909 είχαν αποφασίσει και ορκιστεί να θάψουν όλους τους νεκρούς των.

Αθήνα Απρίλης 1925 ».

Το 1915 ο Υπουργός Ι. Τσιριμώκος, εξέδωσε το διάταγμα ***Περί Σχολικών Γυμναστικών και Σκοπευτικών Συλλόγων και περί σχολικών ομάδων προσκόπων (!)***. Βάση του διατάγματος όλα τα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης και τα διδασκαλεία αρρένων αποτελούσαν σχολικό σύλλογο, γυμναστικό και σκοπευτικό, ταυτόχρονα δε ομάδα προσκόπων. Το εκπληκτικό όμως ήταν πως σύμφωνα με το διάταγμα, το πρόγραμμα των συλλόγων αυτών περιελάμβανε, εκτός από το σχολικό πρόγραμμα της παιδαγωγικής γυμναστικής, της αγωνιστικής και των παιδιών επιπλέον:

- α. σκοποβολή
- β. βασική στρατιωτική προπαίδευση

- γ. κολύμβηση, κωπηλασία και ναυαγοσωστική
- δ. εκδρομές και πεζοπορίες
- ε. γυμναστικούς και σκοπευτικούς αγώνες
- στ. εθνικούς χορούς και τραγούδια
- ζ. αφηγήσεις της σύγχρονης πολεμικής και στρατιωτικής ιστορίας
- η. στοιχεία λαογραφίας¹⁰⁷.

Δύο μήνες αργότερα, η πτώση της κυβέρνησης Ε. Βενιζέλου από τον βασιλιά Κωνσταντίνο σηματοδότησε την αναστολή του διατάγματος. Η «κυβερνητική μεταβολή» συνετέλεσε και στη μη ψήφιση ενός, παράλληλου θα λέγαμε, νομοσχεδίου ***Περί Ακαδημαϊκού γυμναστηρίου, Διδασκαλείου γυμναστικής και σχολικών σκοπευτικών συλλόγων***.

Η επιστροφή του κόμματος των Φιλελευθέρων στην εξουσία συνοδεύτηκε την τριετία 1917 - 1920 από τη ψήφιση μιας σειράς σημαντικών νόμων για τη γυμναστική. Ειδικά ο νόμος 2476 του 1920 προέβλεπε:

- α. τις γυμναστικές και αγωνιστικές επιδείξεις
- β. την αναβάθμιση του ακαδημαϊκού γυμναστηρίου
- γ. την εισαγωγή της σωματικής αγωγής των μαθητριών μέσης εκπαίδευσης
- δ. την περιοδική μετεκπαίδευση των διδασκόντων στη γυμναστική
- ε. την ίδρυση αποθήκης γυμναστικών οργάνων και ειδών σκοποβολής
- στ. την αποστολή στην Αγγλία είκοσι γυμναστών για μετεκπαίδευση.

Η αστάθεια όμως επαναλαμβάνει το σενάριο της προηγούμενης περιόδου. Με την πτώση των Φιλελευθέρων καταργήθηκε το τμήμα γυμναστικής και δεν εφαρμόζεται ο νόμος 2476 του 1920 και ο συνοδευτικός του 2477, που προνοούσε την ίδρυση μονοταξίου διδασκαλείου γυμναστικής.

---

¹⁰⁷. Χρυσάφης. Ι. (1925), ό.π.

Οι έντονες κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις σε συνδυασμό με την οικονομική δυσκολία, ως συνέπειες της Μικρασιατικής καταστροφής του 1922, συνέτειναν στην εμφάνιση διαφόρων τάσεων στη γυμναστική και στη στρατιωτική προπαίδευση, πέρα από τις καθιερωμένες. Το τμήμα γυμναστικής επανιδρύθηκε το 1922. Συνδυετικός κρίκος της προσπάθειας μεταρρύθμισης στο χώρο της γυμναστικής την περίοδο αυτή αναδεικνύεται ο Ι. Χρυσάφης. Με δικές του σύντονες ενέργειες γίνεται προσπάθεια να καλυφθούν αιτήματα που από το 1834 ως το 1920 παρέμειναν γράμμα κενό νόμου, λόγω των αλλεπάλληλων πολιτικών μεταβολών που συνοδεύονταν από κατάργηση του νομοθετικού έργου εκατέρωθεν¹⁰⁸.

Στα τέλη του 1925, με διάταγμα ιδρύθηκε η Δ.Ε.Φ.Α., στην εποπτεία της οποίας υπήχθησαν μεταξύ των άλλων «η φυσική αγωγή και η στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών όλων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων του κράτους, των μαθητών των στρατιωτικών και ναυτικών σχολών, των φοιτητών, της μη φοίτησης νεολαίας, καθώς και η σωματική αγωγή και προπόνηση του στρατού και του ναυτικού»¹⁰⁹. Η επικρατούσα πολιτική και εκπαιδευτική ιδεολογία αποτυπώνεται στη συγκρότησή της Δ.Ε.Φ.Α. Την συναποτελούσαν:

- ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου του Στρατού
- ο αρχηγός του Γενικού Ναυτικού
- ο πρόεδρος του εκπαιδευτικού συμβουλίου του υπουργείου Παιδείας
- οι τμηματάρχες γυμναστικής, σχολικής υγιεινής
- ο πρόεδρος του Συνδέσμου των Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Σωματείων και ένα ακόμη μέλος του συνδέσμου
- ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων
- ο διευθυντής του Διδασκαλείου Γυμναστικής
- ο διοικητής του Στρατιωτικού Σχολείου Γυμναστικής

---

¹⁰⁸. Χρυσάφης. Ι. (1925), ό.π.

¹⁰⁹. Χρυσάφης. Ι. (1925), ό.π.

- ένα μέλος της επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων.

Μέριμνα της Δ.Ε.Φ.Α. θα ήταν:

- α. η διασφάλιση ενιαίου συστήματος σωματικής αγωγής και στρατιωτικής προπαίδευσης
- β. η εκπαίδευση, μετεκπαίδευση και υπηρεσία των γυμναστών, πολιτών και στρατιωτικών
- γ. η σύνταξη νομοθετημάτων
- δ. η εξεύρεση χώρων για άσκηση, ίδρυση γυμναστηρίων και σκοπευτηρίων
- ε. η οργάνωση σχολικών, λαϊκών και στρατιωτικών γυμναστικών και αγωνιστικών γιορτών, επιδείξεων και αγώνων.

Η τρίτη περίοδος κυβέρνησης του κόμματος των Φιλελευθέρων, 1928 - 1932, σηματοδοτείται από μια σειρά σημαντικών νομοθετημάτων για τη φυσική αγωγή και τον αθλητισμό, στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929. Τη φιλοσοφία των νομοθετημάτων αυτών θα τη βρούμε αυτούσια μετά το 1983, τόσο με τη μορφή νομοθεσίας όσο και προτάσεων των πολιτικών κομμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο νόμος 5620 του 1932 που θεωρείται σταθμός στην πορεία της ελληνικής φυσικής αγωγής¹¹⁰. Ο τότε υπουργός παιδείας Γ. Παπανδρέου τονίζει στην εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου την ανάγκη για πληρέστερη οργάνωση τόσο του σχολικού πληθυσμού όσο και ολόκληρου του ελληνικού λαού. Ο νόμος αυτός επιχειρούσε την ενοποίηση της υπάρχουσας νομοθεσίας για τη σωματική αγωγή. Η εισηγητική έκθεση επικεντρώνεται σε τέσσερα βασικά σημεία για την οργάνωση της φυσικής αγωγής:

- α. στη συγκρότηση ενιαίου συστήματος φυσικής αγωγής
- β. στην εξειδικευμένη τεχνική και επιστημονική κατάρτιση των γυμναστών
- γ. στην εξασφάλιση χώρων και χρόνου για σωματική άσκηση

---

¹¹⁰. α. Χρυσάφης. Ι. (1925), ό.π.
β. Λέφας. Χ. (1942), ό.π.
γ. Δημαράς. Α. (1983) ό.π.

δ. στην επίτευξη συνεργασίας των κρατικών φορέων και της ιδιωτικής αγωνιστικής πρωτοβουλίας.

Το εκπληκτικό είναι πως γίνεται μια διαπίστωση - καταγραφή στην ουσία της μέχρι τότε υφιστάμενης κατάστασης - που έρχεται έμμεσα να επιβεβαιώσει τον Δ. Γληνό. Αναφέρει:

« τα εκάστοτε διατεθέντα υλικά μέσα υπήρξαν λίαν πενιχρά και συνεπώς η απόδοσις εντελώς ασήμαντος »¹¹¹.

Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου (1936 - 1940) ανέτρεψε όλη την προηγούμενη κατάσταση. Ενδιαφέρθηκε, κατά το γερμανικό σύστημα, όχι ευθέως για τη σωματική αγωγή και τον αθλητισμό, αλλά για την Ε.Ο.Ν. Κάτω από την εποπτεία αυτής της οργάνωσης τέθηκαν όλα τα αθλητικά, γυμναστικά και φίλαθλα σωματεία και οι ομοσπονδίες. Η Ε.Ο.Ν, λειτουργούσε ως υποκατάστατο μιας ανύπαρκτης μαζικής κομματικής βάσης της εξουσίας του Ι. Μεταξά. Κατά την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου δεν μπορεί να μιλήσει κανείς για εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κυρίως όμως για νομοθέτηση ή ακόμη και για σκέψεις και προτάσεις.

Από την αρχή του 1950 στην ελληνική εκπαίδευση κυριαρχεί η νεώτερη σουηδική γυμναστική. Παράλληλα εκδηλώνεται αντιπαράθεση μεταξύ των ειδικών της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού (διάταξη του νόμου 5620 του 1932 που απαγόρευε αυστηρά την εγγραφή των μαθητών στα γυμναστικά και αθλητικά σωματεία). Η θέση των γυμναστών ήταν η πιστή εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης¹¹². Το 1958 εκδόθηκε εγκύκλιος με την οποία ο υπουργός παιδείας της κυβέρνησης της Ε.Ρ.Ε., Γ. Βογιατζής, υπενθύμιζε στους διευθυντές των σχολείων της μέσης εκπαίδευσης την ισχύ της προαναφερόμενης διάταξης¹¹³. Την ίδια χρονιά η επιτροπή παιδείας¹¹⁴ που συγκροτήθηκε από τον τότε πρωθυπουργό

---

¹¹¹. Ν. 5620/ 27/3/1932, ΕΦ. Τ. Κ. 229

¹¹². Βλάχου. Ε. (1955), ό.π.

¹¹³. α. Σούζης. Ι. (1955), ό.π. σ. 336

β. Μπεζαντές. Ι. (1957), ό.π. σ. 67

γ. Μπεζαντές. Ι. (1958), ό.π. σ. 175

¹¹⁴. Εισήγησις της Επιτροπής προς τον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως Κ. Καραμανλή, Αθήνα 10 /1/1958 / Εθνικό Τυπογραφείο

Κ. Καραμανλή δεν ασχολήθηκε καθόλου με τα θέματα της φυσικής αγωγής. Στην έκθεσή της αναφέρει:

«...Του δευτέρου μέρους της εργασίας, το οποίο περιλαμβάνει, κατά το εξ αρχής συνταχθέν διάγραμμα, ειδικά θέματα, ως τα ζητήματα της ιδιωτικής εκπαίδευσης, της εκπαίδευσης του αποδήμου ελληνισμού, του αγώνος κατά του αναλφαριθμητισμού, της σωματικής αγωγής των ελληνοπαίδων, της σχολικής υγιεινής, της εκδόσεως των σχολικών βιβλίων, των κρατικών υποτροφιών εις το εσωτερικόν και το εξωτερικόν κ.λ.π, δεν επελήφθη η Επιτροπή, διότι δεν εξήρκεσεν ο εις αυτήν ταχθείς χρόνος. Όθεν ενδείκνυται να ληφθή πρόνοια όπως και με τα λοιπά ζητήματα ασχοληθή εν καιρώ ειδική Επιτροπή, δια να ολοκληρωθή η μελέτη του εκπαιδευτικού θέματος εις όλην την έκτασίν του».

Αναμορφωτικές και εκσυγχρονιστικές τάσεις στη φυσική αγωγή εκδηλώνονται την τριετία 1963 - 1966 από την κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου, στη βάση των οποίων βρίσκεται πάλι η φιλοσοφία του νόμου 5620/ 1932. Το Ν.Δ. 4379 /1964 ***Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαίδευσεως***¹¹⁵, που ψηφίστηκε επί πρωθυπουργίας Γ. Παπανδρέου, σηματοδότησε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η φυσική αγωγή άρχισε να διδάσκεται μέχρι την ηλικία των 15 ετών, παράλληλα δε, διαφαίνεται αλλαγή στόχων και προσανατολισμού.

Δυστυχώς όμως και αυτές οι προσπάθειες αναμόρφωσης και εκσυγχρονισμού της φυσικής αγωγής διακόπηκαν βίαια το 1967. Παρατηρήθηκε παλινδρόμηση στα πρότυπα της μεταξικής περιόδου 1936 - 1940. Η πομπώδης αρχαιοπρέπεια και η εθνολατρεία επανήλθαν εντονότερες. Έτσι, ενώ ο Α.Ν. 129 του 1967¹¹⁶ επανέφερε την εξάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, το Β.Δ. 673 του 1968¹¹⁷ διαφοροποιούσε τον αριθμό των ωρών διδασκαλίας γυμναστικής και αθλητισμού των μαθητών

---

¹¹⁵. Ν.Δ. 4379/ 16/10/1964, ό.π.

¹¹⁶. Α.Ν. 129/ 19/9/1967, ό.π.

¹¹⁷. Β.Δ. 673/ 2/10/1968, ό.π.

από τις μαθήτριες του γυμνασίου. Το συγκεκριμένο μάθημα έγινε τρίωρο για τους μαθητές και δίωρο για τις μαθήτριες. Με το Β.Δ. 723 του 1969 ***Περί των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων των μαθημάτων των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης***¹¹⁸, ως σκοποί στο μάθημα της γυμναστικής - αθλητισμού αναφερόταν η καλλιέργεια της τάξης και της πειθαρχίας καθώς και η επιδίωξη των αθλητικών επιδόσεων (ρεκόρ).

Από την περίοδο της μεταπολίτευσης δηλ. το 1974 και μετά, οι κυβερνήσεις και τα πολιτικά κόμματα φαίνεται να κάνουν σημαντικές προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό της φυσικής αγωγής. Επιστέγασμα των προσπαθειών αυτών είναι τα νέα αναμορφωμένα αναλυτικά προγράμματα φυσικής αγωγής γυμνασίων – λυκείων του 1990 και τα προγράμματα φυσικής αγωγής στο πλαίσιο του διαθεματικού ενιαίου πλαισίου προγράμματος σπουδών¹¹⁹ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 13), και της ολυμπιακής παιδείας¹²⁰ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 14) το 2003.

Μετά την ανατροπή της δικτατορίας και την αρχή της περιόδου της μεταπολίτευσης το 1974, η φυσική αγωγή έκανε τα πρώτα θετικά βήματα. Για πρώτη φορά στη συνταγματική και εκπαιδευτική ιστορία της Ελλάδας ορίζεται ρητά με το σύνταγμα του 1975 ότι στη βασική αποστολή του κράτους για την παιδεία περιλαμβάνεται και η φυσική αγωγή των Ελλήνων¹²¹. Η σύσταση του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.), οργανισμού αντίστοιχου του Π.Ι., την ίδια χρονιά οδηγεί στην επανατοποθέτηση συμβούλου φυσικής αγωγής τον Ι. Ιωαννίδη. Μια από τις πρώτες πράξεις του Ι. Ιωαννίδη υπήρξε η κατάργηση των γυμναστικών επιδείξεων¹²². Στη θέση των γυμναστικών επιδείξεων πρότεινε μια απλή αθλητική γιορτή, την οποία

---

¹¹⁸. Β.Δ. 723 / 10/11/1969, ό.π.

¹¹⁹. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003), «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Πρόγραμμα Σπουδών», ΦΕΚ 304/ 13-3-2003, τ. Β'

¹²⁰. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003), «Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας», ΦΕΚ 304/ 13-3-2003, τ. Β'

¹²¹. Βενιζέλος. Ε. (1992), ό.π.

¹²². α. Ανδρακάκος. Η. (1975), ό.π.

β. Ν. 309 30/4/1976, ό.π.

θα οργάνωναν οι μαθητές με σύμβουλους και επόπτες τους καθηγητές φυσικής αγωγής και τους διευθυντές των σχολείων¹²³.

Η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας (Ν.Δ.) με το νόμο 309 του 1976 **Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως**¹²⁴, όρισε πως η δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρέχεται διαδοχικά στα τριτάξια γυμνάσια και στα τριτάξια λύκεια. Έτσι καθιερώθηκε η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση και η διδασκαλία της φυσικής αγωγής παρατάθηκε μέχρι και την ηλικία των 15 ετών.

Από τη δεκαετία του 1980 αρχίζουν να διατυπώνονται διαφορετικές απόψεις γύρω από τους προσανατολισμούς της σχολικής φυσικής αγωγής. Η πρώτη κυβέρνηση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ) το 1981 αποφάσισε ν' «αναθεωρήσει» το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο για την εκπαίδευση και να το προσαρμόσει στη δική της πολιτική βούληση και εκπαιδευτική πολιτική. Έτσι, τον Ιανουάριο του 1984, ο υπουργός παιδείας Α. Κακλαμάνης έδωσε στη δημοσιότητα σχέδιο νόμου **Για τη δομή και λειτουργία της Γενικής Εκπαίδευσης στον τόπο μας** που είναι περισσότερο γνωστός ως νόμος **Αντί - 309**¹²⁵. Εκ πρώτης όψεως η πρόθεση της κυβέρνησης να ενσωματώσει τις προβλεπόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις στο όλο νομοθετικό πλέγμα που αφορούσε την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της χώρας μας, ήταν αδιαμφισβήτητα μια καινοτομία και μια τομή στην κρατούσα αντίληψη. Όλες αυτές οι προθέσεις βρήκαν τελικά την εμπέδωσή τους στο νόμο **πλαίσιο 1566** του 1985¹²⁶. Σύμφωνα με το άρθρο 47 του νόμου 1566 με τίτλο «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», δινόταν για πρώτη φορά η δυνατότητα δημιουργίας σε κάθε σχολείο Μαθητικών Ομίλων Αθλημάτων (Μ.Ο.Α.).

Ο Μ.Ο.Α., ο οποίος λειτουργούσε στα πλαίσια του σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, χωρίς ωστόσο να εντάσσεται στο ωρολόγιο

---

¹²³. α. « Απόφασις Φ. 712.31/194/96813 19/9/1975, ό.π.

β. Ιωαννίδης, Ι. (1975), ό.π.

¹²⁴. Ν. 309 30/4/1976, ό.π.

¹²⁵. Περιοδικό «Αντί», τ. 262

¹²⁶. Νόμος 1566/ 26/9/1985, ό.π.

πρόγραμμα του, παρουσίαζε το χαρακτήρα μιας σωματειακής οργάνωσης ή ενός δημόσιου αθλητικού συλλόγου. Με βάση το παραπάνω άρθρο καθορίζονταν επίσης, κατόπιν απόφασης του υπουργού παιδείας, οι μορφές και το γενικό πλαίσιο των εκδηλώσεων στα σχολεία καθώς και ο τρόπος υποστήριξης και πραγματοποίησης τους¹²⁷.

Το 1987 με την υπουργική απόφαση «Σχολικές Αθλητικές Εκδηλώσεις»¹²⁸, η οποία ήταν εκτελεστική του παραπάνω άρθρου και η οποία κυρώθηκε με το νόμο 1824 του 1988, προβλεπόταν για κάθε σχολικό έτος η διεξαγωγή σχολικών αγώνων (εσωτερικών, νομού, πανελληνίων) σε όλα τα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ο τρόπος, ο τόπος, η ημερομηνία διεξαγωγής τους, τα αθλήματα και γενικότερα όλα τα οργανωτικά θέματα καθορίζονταν με απόφαση της Διεύθυνσης φυσικής αγωγής του ΥΠΕΠΘ. Με βάση την παραπάνω υπουργική απόφαση δινόταν, κατόπιν νέας υπουργικής απόφασης, η δυνατότητα εγγραφής σε διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες καθώς και διοργάνωσης και συμμετοχής σε διεθνείς σχολικούς αγώνες.

Η αντίληψη του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου για τη φυσική αγωγή διαμορφώνεται σε συνάφεια με τις θεωρητικές και ιδεολογικές προσεγγίσεις της κλασικής και σύγχρονης παιδαγωγικής επιστήμης και των διανοητών της αριστεράς, στη βάση μιας ανθρωποκεντρικής θεώρησης για την ανάπτυξη της κοινωνίας¹²⁹. Οι θέσεις του σε γενικές γραμμές συγκεράζονται στα στοιχεία που παρατίθενται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 15.

Για τον Συνασπισμό της Αριστεράς και της Προόδου η φυσική αγωγή πρέπει ν' αποτελεί κύριο στοιχείο της σχολικής δραστηριότητας διότι συνδέεται με :

---

¹²⁷. α. Ν. 1566/ 26/9/1985, ό.π.

β. Υπουργική Απόφαση αριθ. Φ9/31/Γ4/93, ΦΕΚ 65/21.2.1986. τ. Β', «Λειτουργία Μαθητικών Ομίλων Αθλημάτων»

¹²⁸. Υπουργική Απόφαση αριθ. Γ4/931/671, ό.π.

¹²⁹. α. Επιτροπή του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου (1991), « Η πρόταση του Συνασπισμού για μια Δημοκρατική Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση », Αθήνα

β. Επιτροπή του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου (2004), « Οι Θέσεις για την Παιδεία », Αθήνα

- τις παιδαγωγικές πλευρές του συστήματος της εκπαίδευσης των νέων
- τις κρίσιμες ηλικιακές περιόδους διαμόρφωσης των όρων και συνθηκών υγείας των νέων - αυριανών ενηλίκων πολιτών
- τον ορθολογικό τρόπο ζωής και τον ελεύθερο χρόνο των νέων
- την ανάδειξη της βιολογικής αξίας της φυσικής άσκησης
- το μηχανισμό κοινωνικοποίησης, ψυχολογικής και ηθικής ολοκλήρωσης του ατόμου, κοινωνικών ομάδων και λαών.

Ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου δεν θεωρεί την φυσική αγωγή ως ένα απλό εργαλείο για την εξασφάλιση των παραπάνω, αλλά ως δραστηριότητα που ασκεί εξαιρετικά σημαντική επίδραση και σε άλλους κοινωνικούς θεσμούς, όπως η οικογένεια και ο πολιτισμός.

Τέλος, οι θέσεις του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (Κ.Κ.Ε.) για τη φυσική αγωγή, όπως εκφράζονται σε όλα τα κείμενα της κεντρικής επιτροπής από το 1990 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16) συμπυκνώνονται στα παρακάτω βασικά σημεία¹³⁰:

- το πρόγραμμα του μαθήματος πρέπει να καλύπτει όλο το φάσμα της σωματικής και της ψυχικής υγείας για να δημιουργεί, στο μέτρο που εξαρτάται απ' αυτό, σωματικά και κοινωνικά δραστήρια και δημιουργικά άτομα
- η υποδομή του πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας τέτοιας αγωγής.

Οι θέσεις του Κ.Κ.Ε. για το αθλητισμό εκφράζονται σε κείμενο συζήτησης που πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2004 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16).

---

¹³⁰. α. ΚΚΕ, Τμήμα Παιδείας της ΚΕ (1999), « Το ενιαίο δωδεκάχρονο βασικό υποχρεωτικό σχολείο », Αθήνα

β. ΚΚΕ, Τμήμα Παιδείας της ΚΕ (2001), « Οι θέσεις του ΚΚΕ για την Ανώτατη Εκπαίδευση », Αθήνα

γ. ΚΚΕ, Τμήμα Παιδείας της ΚΕ (2002), « Βασικά συμπεράσματα από τις εξελίξεις και τη δράση μας στο κίνημα της παιδείας », Αθήνα

δ. ΚΚΕ, (2004), « Οι θέσεις για τον αθλητισμό », Αθήνα

Την περίοδο 1983 - 2004 τόσο οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ όσο και της Ν.Δ. ανέπτυξαν προγράμματα λαϊκού - μαζικού αθλητισμού κυρίως μέσω:

- α. της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού (Γ.Γ.Α.)
- β. της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς
- γ. των νομαρχιακών επιτροπών λαϊκής επιμόρφωσης
- δ. των δημοτικών αυτοδιοικήσεων
- ε. φορέων και οργανισμών.

Μεγάλο μέρος των κονδυλίων για τα προγράμματα αυτά προήλθαν από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.), ειδικότερα το Κ.Π.Σ. 1 και το Κ.Π.Σ. 2. Επίσης ένα μεγάλο μέρος των προγραμμάτων φυσικής αγωγής και λαϊκού αθλητισμού εντάχθηκαν στον προγραμματισμό της ολυμπιάδας του 2004.